

فصلنامه علمی (مقاله علمی - پژوهشی) جامعه شناسی سیاسی ایران، سال سوم، شماره اول (پیاپی ۹)، بهار ۹۹، صص ۵۵۳-۵۴۳

تأثیر ماهیت و مؤلفه‌های اخلاق عرفانی بر سبک زندگی اخلاق مدار در جامعه

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۱۶

محمد رسول روزبه^۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۳/۲

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تأثیر ماهیت و مولفه‌های اخلاق عرفانی بر سبک زندگی اخلاق مدار خانواده‌های ایثارگر انجام گرفت. روش پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ شیوه‌ی گردآوری داده‌ها توصیفی - همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل خانواده‌های آزاده و ایثارگر شهر همدان است. حجم نمونه بر اساس روش هدفمند از بین ایثارگران و آزاده‌های تعداد ۱۲۰ نفر انتخاب شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه اخلاق عرفانی و سبک زندگی اخلاق مدار نعمتی و همکاران (۱۳۹۸) می‌باشد. روایی پرسشنامه مورد تأیید صاحب‌نظران قرار گرفت. پایایی ابزارها از طریق آزمون آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۸۴، ۰/۸۲ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از دو سطح آمار توصیفی و سطح آمار استنباطی و نرم افزار spss استفاده شد. نتایج حاکی از آن بود که ماهیت و مولفه‌های اخلاق عرفانی بر سبک زندگی اخلاق مدار خانواده‌های ایثارگر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

کلیدواژگان: اخلاق عرفانی، سبک زندگی، جامعه، خانواده‌های ایثارگر.

^۱ روزبه، استادیار گروه معارف اسلامی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. (نویسنده مسئول)

اوضاع اخلاقی وضعیتی است که بدون داشتن دستور صریح یا مجموعه قوانین کتبی، افراد احساس درست و غلط را تشخیص می دهند (Patthiya, 2017: 346)؛ زیرا، اخلاق در همه شئون زندگی انسان چه در محیط کاری و چه زندگی شخصی بسیار اثرگذار است. به علاوه، اخلاق شاهراه پیشگیری از رفتارهای منفی و ریشه تمامی اصلاحات اجتماعی هست. به همین دلیل، ارتقای اخلاقمندی در جامعه از جمله آرمان‌های بزرگ هر جامعه‌ای است. بنابراین، رشد اخلاق و ارزش‌های اخلاقی در طول قرن‌ها از مهم‌ترین مسائل اجتماعی مورد توجه بوده است (شعاع کاظمی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۵-۳۶).

افرادی که با اعتقادات و ارزش‌های اخلاقی رشد می کنند و بزرگ می شوند برای آرمانهای بزرگ تلاش می کنند و در راه‌های بزرگ قدم بر میدارند. نقش کلیدی اخلاق در تکامل معنوی انسان حقیقتی است که دارای مراتب وجودی و درجات معناداری است و اگر در نهانخانه دل انسان نهادینه شود و جوهر ذات آدمی با اخلاق فاضله یا محاسن و مکارم اخلاقی ساخته و پرداخته گردد و به تعبیری، ملکات حمیده و ممدوح اخلاقی شاکله و شخصیت او را شکل دهد، بنیاد تحول عمیق درونی و زیرساخت سلوک الی الله تا ساحت لقاء الله تحقق می یابد. چنین انسانی تعلق، تحقق و تخلق به اخلاق الهی را تجربه خواهد کرد که شاید یکی از معنای حدیث نبوی «إنی بعثت لاتمم مکارم الاخلاق» (مجلسی، ۱۴۰۴ ق، ج ۶۸: ۳۸۲).

علم اخلاق در نظر استاد مطهری علم زیسن یا علم چگونه زیستن است که به موجب آن به ما می گوید چگونه رفتار کردن را بیاموزد؛ در حقیقت چگونه رفتار کردن بر اساس انسانی بودن رفتار و عمل، اینکه این رفتار و عمل چگونه باید باشد، به خوی و ملکات انسان و با کیفیت. جامعه بدون اخلاق، به جنگلی از جانوران درنده‌ای که در حال دریدن لاشه‌های نیمه جان یکدیگرند تبدیل می شود که ابتدا ضعیف ترها و در نهایت قوی‌ها اجزای این گورستان خواهند بود (فرهود، ۱۳۹۰).

درباره ماهیت اخلاق و عرفان و عدم تعارض آنها با حکومت و جامعه، آن هم بر محور اندیشه‌های استاد مطهری، باید متذکر شویم که استاد مطهری چون رهیافتی جامع‌نگرانه و همبسته نسبت به معارف و تعالیم اسلامی دارند و نظام عقیدتی، اخلاقی - عرفانی و احکامی و فقهی را بهم پیوسته و در هم تنیده می‌دانند و برای اسلام دو بعد و فلسفه قائل است: ۱. فلسفه فردی که در تزکیه و تهذیب نفس و تکامل درونی و وجودی انسان است. ۲. فلسفه اجتماعی که در عدالت اجتماعی متجلی است. برای هر کدام، مؤلفه‌هایی شمرده‌اند چون: الف. فلسفه فردی که عبارتند از: تعلیم کتاب و حکمت، تربیت دینی، اخلاق الهی، عرفان و حیانی. ب. فلسفه اجتماعی، چون: عدالت‌محوری، آزادی‌گرایی و حق‌مداری (مطهری، ۱۳۶۲). ایشان میان اخلاق و عرفان و تربیت یا رسالت فرهنگی اسلام با عدالت و حقیقت و حریت یا رسالت اجتماعی اسلام

التیام بخشیده‌اند و حاکمیت حکمت اخلاقی - معنوی و عرفانی - سلوکی را بر حکمت فقهی - حقوقی و سیاسی - اجتماعی تحقق‌پذیر دانسته‌اند.

در اندیشه‌های استاد مطهری، اخلاق و عرفان مقدمه حکومت و سیاست و از بنیادهای آن بشمار می‌رود تا تربیت، حکمت، عدالت و رشد و سعادت واقعیت‌یابد و جامعه بدون اخلاق و عرفان و اخلاق و عرفان بدون اجتماع و مردم معنا و مبنایی صحیح ندارد و از نظرگاه آن استاد شهید، «انسان کامل اسلام» جامع عقل و دل و وحی و شریعت از یکطرف و جامعه و حکومت و سیاست از طرف دیگر است و مهم بینش‌ها و گرایش‌های متعالی و اندیشه و انگیزه الهی انسان است که چگونه آدمی به تعاملات اجتماعی و سیاسی می‌پردازد. پس جامعه اخلاقی و حقوقی و معنوی و عرفانی لازم است و اخلاق و عرفان اجتماعی لازم و ملزوم هم هستند تا طبق تعالیم اسلامی، فردسازی و جامعه‌سازی مبتنی بر معنویت و عدالت محقق شود. از نظر استاد «خودآگاهی و خداآگاهی»، «خودشناسی و خودسازی» بنیاد حکمت عملی اخلاقی و سیاسی است تا حکمت و حکومت، شریعت و سیاست، سلوک و اجتماع با هم شکل گیرند و در حقیقت، «دین» که یک نظام منسجم و بهم پیوسته‌ای از عقیده، اخلاق و احکام است، بنیاد و اساس چنین حقیقتی در رابطه اخلاق و عرفان با سیاست و حکومت است (رودگر، ۱۳۹۶).

اخلاق، در همه عرصه‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی، سرچشمه‌ی تاب و سازنده اخلاق و تربیت اخلاقی جامعه انسانی است و اگر به درستی در آموزه‌ها و گزاره‌های اخلاق و حیانی تامل شود، مفاهیم، اصول و اقسام اخلاق نیز تحلیل برهانی و تبیین عرفانی شده است. بنابراین تا انسان در میدان اخلاق یا جبهه جهاد اوسط، یعنی میدان مبارزه فضایل یا رذایل پیروز نشود و به واسطه مکارم اخلاقی به فضایل اخلاقی آراسته نگردد، راهی به میدان عرفان یا جبهه اکبر، یعنی میدان مبارزه قلب و عقل یا عقل و عشق و سلوک منتهی به شهود نخواهد داشت و اخلاق عرفانی، حد واسط و حلقه وصل اخلاق عملی به عرفان عملی خواهد بود. پس جهاد در صحنه اخلاق (اخلاق متعارف و موجود و به بیان دیگر، اخلاق غیرعرفانی که می‌توان آن را اخلاق قبل از وصول نام گذاری کرد) جهاد اوسط و جهاد در عرصه عرفان، جهاد اکبر است. استاد جوادی آملی در این زمینه می‌فرماید:

«فن اخلاق» برای پرورش مجاهد نستوه جهاد اوسط است تا از کمند هوا برهد و از کمین هوس برهد و از کمین هوس نجات یابد و به منطقه امن قسط و عدل برسد و فن عرفان برای پرورش سلحشور مقام جهاد اکبر است تا از مرصاد علم حصولی برهد و از رصد برهان عقلی رهایی یابد و از محدوده تاریک مفهوم و باریک ذهن نجات پیدا کند و به منطقه ای که مساحت آن بیکران است، باریابد و از طعم شهود طرفی ببندد و از استشمام رایحه مصداق عینی منتقم شود (جوادی آملی، ۱۳۸۱: ۲۶-۲۷). بر این اساس، سلوک اخلاقی مقدمه سلوک عرفان و اخلاق عملی پایه و مایه اصلی عرفان عملی است؛ چه اینکه سلوک الی الله عمودی

است، نه افقی و لازمه‌ی عمودی و طولی بودن سیر و سلوک، مقامات و منازلی بودن آن‌ها است و مقامات نیز در ترابط و تعامل باهم بوده، نسبت دیالکتیکی باهم دارند و عرفان عملی در حقیقت پویا و دینامیکی است، نه ایستا و مکانیکی. بنابراین برای داشتن چنین ابعاد انسانی باید قبل از اخلاق با تکیه بر ریاضت معقول و مشروع، آراستگی به فضایل و پیراستگی از رذایل باید انجام شود تا فرد بتواند به مراحل بالاتر برود تا تلطیف باطن برای تجربه عشق صادق محقق گردد (یزدان پناه، ۱۳۹۴: ۲).

اخلاق عرفانی بر اساس محوریت اسفار چهارگانه و با هویت و ماهیت مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ایفای نقش راهنما و راهبری جامعه خواهد بود؛ زیرا سلوک از جنس طی مراحل و مقامات است و از مقامی به مقام عالی‌تر رفتن و از طوری به طوری والاتر هجرت کردن است. پس اخلاق قبل از وصول برای اخلاق حین و بعد از وصول طریقت دارد، نه موضوعیت و این حقیقتی بسیار مهم و سرنوشت‌ساز در اخلاق عرفانی خواهد بود (رودگر، ۱۳۹۶: ۱۸۰).

عرفان و اخلاق عملی هر دو چه باید کرد سخن می‌گویند (مطهری، ۱۳۸۳، ج ۲: ۶۷). بر اساس عرفان و اخلاق، انسان اخلاقی فاضل و انسان عرفانی انسان واصل است (اراکی، ۱۳۹۰: ۲۹) و برخی از عرفان‌شناسان معتقدند عرفان عملی با اخلاق دو شیوه تربیتی‌اند. اخلاق عرفانی، به عنوان اخلاقی است که بر اساس سلوک عارفانه، طی طریق و سیر در منازل معنوی و بر محور پیراستگی از رذایل یا پالودگی دل از آلودگی‌ها و آراستگی به فضایل از راه ریاضت و مجاهدات استوار است و در این مسیر، حرکت قلبی، درونی و مجاهدن و عمل با معانات قلبی انجام می‌گیرد. فراتر از عقل و سلوک عقلی، با تکیه و سلوک باطنی و درونی آن برای آماده شدن دیدار جمال یار آینه وجود خویش را می‌سازد (مطهری، ۱۳۶۲: ۱۳۲). بنابراین اگر انگیزه انسان از عمل، صرفاً احترام به قانون اخلاقی باشد، چنین عملی اخلاقی است و اگر انگیزه‌ای دیگر غیر از این انگیزه داشته باشد، آن عمل غیراخلاقی است این امر در زندگی روزمره نیز بر همین منوال است. فردی که با سبک اخلاقی این چنینی با اخلاق عرفانی که در بطن خانواده و روش تربیتی وجود دارد، رشد می‌یابد قطعاً در این راه، عارفانه با قلب خود معامله می‌کند. از طرفی فردی که سبک زندگی اخلاق مدار دارد هویت و شخصیت او نیز اخلاقی می‌گردد، انتخاب‌ها، ترجیحات و رفتارهای او نیز بر اساس ارزش‌های اخلاقی شکل می‌گیرد، احساس مسئولیت اجتماعی بیشتر و زندگی او نیز از کیفیت مطلوبی برخوردار خواهد بود. سبک زندگی شیوه زندگی فرد را نشان می‌دهد. همچنین، برداشت‌های فرد از خود و زندگی که با دیگران دارد و برداشت او از ارزش‌ها و اعتقادات را نشان می‌دهد. در واقع سبک زندگی الگوهای واقعی رفتارهای فرد را نشان می‌دهند و نشان می‌دهند که فرد به چه مسائلی اعتقاد دارد یا ندارد (پارنل، ۲۰۰۶).

محقق سبک زندگی را شیوه عمل نسبت به زندگی خود فرد و دیگران می‌داند و سبک زندگی را کلیتی بی‌همتا و فردی می‌نگرد که همه هدف‌های عمومی زندگی را در بر می‌گیرد (صادقیان و ترکاشوند، ۲۰۱۵). سبک زندگی اخلاق مدار شامل وظایف فردی، خانوادگی، کاری و اجتماعی می‌باشد که اخلاق در این حیطه‌ها سیطره می‌اندازد. از دیدگاه محققان سبک زندگی اخلاق مدار، اعتدال، اخلاق خوب و نیکو، برخورد مناسب با دیگران از ویژگی‌های سبک زندگی اخلاق مدار است (کاویانی، ۱۳۹۲).

از دیدگاه رودگر (۱۹۹۶)، اخلاق عرفانی دارای هویتی باطنی و ماهیتی سلوکی است که در حقیقت ترکیبی از اخلاق و عرفات می‌باشد. لُخلاق عرفانی به مراتبی که از اخلاق متعارف تا اخلاق متعالی دارد، از مقام تخلیه تا مقام فنا و الفنا را شامل شده، توحید، اتحاد و وحدت را در بر می‌گیرد. اخلاق عرفانی از ندل، الگو یا هندسه معرفتی و منویتی خاصی برخوردار است که اخلاق قبل از وصول، اخلاق حین وصول را در بر می‌گیرد. لذا اخلاقی تخلقی و تحقیقی است که سیر و سلوک در آن، سالک را مسما به اسمای الهی و متصف به اوصاف ربوبی می‌کند تا حین وصول و اخلاق بعد از وصول را در بر می‌گیرد. لذا اخلاقی تخلقی و تحقیقی است که سیر و سلوک در آن، سالک را مسلماً بع اسمای الهی و متصف به اوصاف الهی می‌کند تا به کمال امکانی و نوعی دست یابد. در این اخلاق، گفتمان محبت عبودی و عبودیت حبی کامل است (رودگر، ۱۳۹۶: ۲۰۲).

اخلاق تاثیر مهمی در تربیت افرادی با سیره و سیرت عرفانی دارد و اخلاق عرفانی با ارائه هویت و ماهیت توحیدی بودن، عبودی بودن، محبت محورانه و عاشقانه بودن، تعلق و تحقیقی بودن، سلوکی بودن و وصالی بودن، دیالکتیکی و دینامیکی بودن، اتحادی و وحدتی بودن، اجتماعی - سیاسی بودن هویت اخلاقی خاصی را به افراد می‌دهد. این هویت در بستری به نام خانواده شکل می‌گیرد. در سبک زندگی اخلاقی که اعضای خانواده را به مراتب بالای اخلاقی و عرفانی می‌کشد تا آنجایی که آنها با اعتقادات و روحیات مختص به خود راضی به از خودگذشتگی، ایثار و جهاد می‌شوند. کسانی که از تمام دنیا (خانه، فرزندان، پدر و مادر، همسر) می‌گذرند و با قلب خود و خدای خود معامله می‌کنند. این هویت و شخصیت در سبک اخلاقی خانواده‌ها، با الگوهای اخلاقی عرفانی رشد می‌یابند که جهاد را تکلیفی بر خود می‌دانند. بر اساس اهمیت این ویژگی مهم در پرورش چنین افرادی و خلاء مطالعاتی و تحقیقاتی که در زمینه این متغیرها وجود داشت، پژوهشگر بر کردن این شکاف مطالعاتی را جزء وظیفه‌ی پژوهشگری خود دانست بر همین اساس این پژوهش بر اساس این هدف انجام پذیرفته است که، ماهیت و مولفه‌های اخلاق عرفانی بر سبک زندگی اخلاق مدار خانواده‌های ایثارگر تاثیر دارد.

روش پژوهش:

روش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ اجرا توصیفی - همبستگی از نوع معادلات ساختاری می باشد. جامعه آماری شامل خانواده های آزاده و ایثارگر شهر همدان است. حجم نمونه بر اساس روش هدفمند از بین ایثارگران و آزاده ها تعداد ۱۲۰ نفر انتخاب شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه های استاندارد اخلاق عرفانی (۲۷ سوال) و سبک زندگی اخلاق مدار (۱۵) نعمتی و همکاران (۱۳۹۸) می باشد. روایی پرسشنامه مورد تأیید صاحب نظران قرار گرفت. پایایی ابزارها از طریق آزمون آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۸۲ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش از دو سطح آمار توصیفی (درصد، فراوانی، میانگین) و سطح آمار استنباطی (آزمون ضریب همبستگی پیرسون و آزمون تعدیلگری از روش رگرسیون) و نرم افزار spss استفاده شد.

یافته ها:

پیش فرض استفاده از آزمون های آماری پارامتریک^۲

آزمون هایی را که بر طبیعی بودن توزیع متغیر در جامعه استوار هستند، آزمون های پارامتریک گویند. برای استفاده از این روش ها پژوهشگر باید مفروضه هایی را رعایت کند. برخی از این مفروضه ها عبارتند از: ۱) داده های مورد استفاده پیوسته و منظم باشد یا به عبارت دیگر، مقیاس اندازه گیری فاصله ای یا نسبی باشد. بر اساس این فرض، آزمون های پارامتریک به مقیاس فاصله ای یا نسبی محدود هستند. ۲) متغیر مورد پژوهش در جامعه دارای توزیع طبیعی باشد (دلور، ۱۳۸۸: ۴۸۲-۴۸۱). داده های مورد استفاده در این پژوهش به صورت پیوسته و منظم می باشد. به عبارت دیگر شرط مقیاس اندازه گیری لازم برقرار می باشد. از آنجا که یکی دیگر از شروط استفاده از آزمون های پارامتریک، نرمال بودن توزیع داده هاست؛ لذا برای بررسی این پیش فرض از آزمون کالموگروف- اسمیرونوف استفاده شده است. هدف از انجام این آزمون این است که مشخص شود آیا داده ها از وضعیت نرمال برخوردارند یا نه.

جدول (۱): نتیجه آزمون کالموگروف - اسمیرونوف برای نرمال بودن توزیع داده ها

متغیر	تعداد نمونه	مقدار Z	سطح - معناداری

^۲.Parametric statistical tests

۰/۱۷۰	۱/۰۷۸	۱۲۰	اخلاق عرفانی
۰/۱۳۶	۱/۲۱۰	۱۲۰	سبک زندگی اخلاق مدار

با توجه به نتایج آزمون کالموگروف- اسمیرونوف در جدول (۱) می توان اظهار نمود که متغیرها نرمال می باشند؛ زیرا سطح معناداری کلیه مقادیر Z در هریک از متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد ($p > 0.05$). بنابراین نتیجه گرفته می شود که از آزمون های پارامتری برای تحلیل سؤال ها و فرضیه های تحقیق می توان استفاده کرد.

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

شماره	۱	۲	۳
۱	۱	۰/۲۸**	۰/۴۱**
۲	۰/۴۱**	۰/۵۲**	۱

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

نتایج جدول ۲ نشان می دهد بین اخلاق عرفانی با سبک زندگی اخلاق مدار ۰/۴۱، فلسفه کانت با سبک زندگی اخلاق مدار ۰/۵۲ رابطه مثبت و معناداری در سطح ۰/۹۹ وجود دارد.

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس مدل رگرسیونی پیش بینی

مدل	مجموع	df	میانگین	F	سطح
	مجذورات		مجذورات		معنی
					داری

۱	رگر	۳۷۴۹/۱۶۲	۲	۱۸۷۴/۵۸۱	۲۰/۶۸۳	۰/۰۰۰
	سیون				۳	
	باقیما	۱۸۶۸/۲۹۵	۱۸	۹/۲۰۳		
	نده					

همانطور که جدول فوق نشان می دهد در مدل رگرسیونی اثر متغیر پیش‌بین (اخلاق عرفانی) معنادار شده است ($F=۲۰۳/۶۸۳$ ، $P=۰/۰۰۰$).

بحث و نتیجه گیری:

ماهیت و مولفه های اخلاق عرفانی بر سبک زندگی اخلاق مدار خانواده های ایثارگر رابطه وجود دارد. اخلاق عرفانی دارای هویت باطنی و ماهیتی سلوکی است که در حقیقت ترکیبی از اخلاق و عرفان شمرده می شود. اخلاق عرفانی با توجه به مراتب و سلوکی که از اخلاق متعارف تا اخلاق متعالی دارد می تواند هویتی اخلاقی و عرفانی به فرد دهد. مولفه های اخلاق عرفانی که شامل توحید، عبادت، عبودی بودن، تکیه بر حرکت حبی داشتن، وصالی بودن، هدایت خلق و خدمت به خلق با نیت خدمت به خدا و غیره زمانی که در سبک زندگی فرد رشد می یابد و فرد به تدریج با این ویژگی ها بزرگ می شود هویتی اخلاقی و عرفانی به خود می گیرد. در سبک زندگی اخلاقی که تمامی رفتارها، حرمتها در راستای ارزشهای نابی است که فرد را وظیفه مدار و در راستای احترام به تکالیف اخلاقی رشد و پرورش می دهد. بنابراین افراد ایثارگر و آزاده ای که از جان و مال و زندگی خود گذشتند در دل خود با قلب خود و با خدای خود معامله کردند. انسان ها در سایه اخلاق و عرفان به هدف غایی خود می رسد بنابراین می توان گفت فلسفه اخلاقی کانت می تواند میزان ماهیت اخلاقی عرفانی را در سبک های زندگی اخلاق مدار تحت تاثیر قرار دهد. به طور کلی می توان گفت اخلاق در کردار، رفتار، بیان و در تمامی شئون زندگی انسانها دارای اهمیت است. چراکه این اخلاق است که قدرت تشخیص خوب از بد را به انسانها می دهد و به عنوان رهنمودی اخلاقی آنان را از کج رفتاریها در امان نگاه می دارد و آنها را به مقامهای والا می رساند. اخلاق در تمامی مراحل زندگی انسانها موجب سبک زندگی اخلاقی می شود که فرد را از خیلی از بد رفتاریها دور می کند و او را به سمت رفتارهای پرفضیلت سوق می دهد.

در نهایت لازم به یادآوری است که در این مطالعه محدودیت‌هایی نظیر؛ عدم دقت بعضی از افراد نمونه در

پاسخ‌گویی دقیق روبه رو بود اما با وجود این محدودیت‌ها پیشنهادهایی ارائه کرده است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

- برگزاری آموزش‌های اخلاقی بلندمدت و مستمر ا در راستای (تغییر در و ادی سبک زندگی اخلاقی و باورهای اخلاقی) از طریق نشست‌ها، گردهماییها، جلسات انجمن و اولیا، دعوت از متخصصان و مشاوران در برنامه‌های تلویزیونی.

- تدوین و برقراری جلسات در راستای پیشگیری از معضلات اخلاقی از طریق توجه به فاکتورهای اخلاقی و سبک زندگی اخلاق مدار (با تأمین سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی افراد جامعه).

- مستندسازی و برنامه‌هایی از زندگی اشخاصی که در چنین زندگی‌هایی بزرگ شده و الان نمادی از اخلاق هستند.

منابع:

- اراکی، مجتبی. (۱۳۷۶). درآمدی بر عرفان اسلامی، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، مرکز انتشارات.
  - جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۸). سرچشمه اندیشه، جلد یک، قم: اسراء
  - رضایی، مهدی محمد، رضایی، محمد. (۱۳۹۴). بررسی فلسفه اخلاق تکلیف گرایانه کانت در سازمان، مدیریت فرهنگ سازمانی، شماره ۲، ۵۳۷-۵۵۷.
  - رودگر، محمد جوادی. (۱۳۹۶). ماهیت و مولفه های اخلاق عرفانی، حکمت اسلامی، شماره ۴.
  - شعاع کاظمی، مهرانگیز، حسین اوشانی، میرمحمد، نقیب، فرزانه (۱۳۹۴) «رابطه آموزه های دینی و رشد اخلاقی کودکان دبستانی»، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، دوره دوازدهم، شماره ۲۹: ۳۵-۵۲.
  - فتحی، علی. (۱۳۸۵). اخلاق و نسبت آن با دین از دیدگاه کانت، معرفت، شماره ۱۱
  - محمدرضایی، مهدی، محمدرضایی، محمد. (۱۳۹۴). بررسی فلسفه اخلاق تکلیف گرایانه کانت در سازمان، مدیریت فرهنگ سازمانی، شماره ۷۷، ۱۸۶-۱۶۱.
  - مطهری، مرتضی. (۱۳۶۲). آشنایی با علوم اسلامی، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
  - مطهری، مرتضی. (۱۳۸۳). مجموعه آثار، جلد ۲۳، تهران: صدرا.
  - مطهری، مرتضی. (۱۳۸۳). مجموعه آثار، جلد ۴، تهران: صدرا.
  - یزدان پناه، سید یدالله. (۱۳۹۴). همایش اخلاق عرفانی، قم: دانشگاه قم.
-
- Nemati, Leila, Sarshar, Soheil, Karimi, Reza, Rostami Mal Khalifa, Rasul & Pak ragham, Mustafa. (2019). Ethical Strategies, Fourth International Conference on New Research Achievements in Social Sciences, Education and Psychology, Tehran
  - Parnel johna, johene, spilin nitihingh. (2006). Strategy though the eyes of the consumer: an exploratory study across, emerging enomies Universidad detalca chilie
  - Kant, Immanuel (1956) “*Critique of Practical Reason*”, tr Beck. L.W. New York, the Library of Liberal Arts.
  - Kant, Immanuel (1972) “*Groundwork of Metaphysic of Morals*,” tr, Paton, H.J.In: the Moral Law, London, Hutchinson university library, 53 -123
  - Panel Patthiya (2017) “Relationships between ethical climate, political behavior, ethical leadership, and job satisfaction of operational officers in a

wholesale company, Bangkok Metropolitan region”, *Kasetsart Journal of Social Sciences*, Volume 38, Number (3): 345-351

- Kaviani, Muhammad. (1 392). Islamic Lifestyle and its Measurement Tool, Qom: Domain and University Research. (In Persian)
- Sadeghiyanm navab, saedeh, torkasshvand, ahsan. (2015). Acquisition of the moral life in contemporary Islamic society, the second international congress of religious thought and research, 2015. (In Persian)